

Format de citation

Pražáková, Kateřina: Rezension über: Oswald Bauer, Zeitungen vor der Zeitung. Die Fuggerzeitungen (1568–1605) und das frühmoderne Nachrichtensystem, Berlin: Akademie Verlag, 2011, in: Český časopis historický, 2015, 1, S. 176-179, DOI: 10.15463/rec.1189733362

český
časopis
historický

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées. Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

bek Půty Švihovského z Rýzmběrka či Oplakávání ze Žebráku na straně druhé. Publikaci ukončují dva exkurzy, které navazují na partii o sochařství, totiž téma Oplakávání Krista (P. Jindra) a bilance půlstoletého bádání o Mistrovi Oplakávání Krista ze Zvíkova (M. Ottová).

Na přehledu zachovaného památkového fondu tu lze velice dobře dokumentovat vývojovou dynamiku, mezi léty 1300–1400–1500 korespondující se vzestupem kvality uměleckých děl ve sledovaném prostoru. Skutečně, 15. století s přesahem do věku následujícího, velice plasticky odráží – měřeno prezentovanými artefakty všeho druhu – celkový vzestup regionu (sociální i umělecký), spojený zvláště se zmíněným rodem Švihovských z Rýzmběrka.

Vedle nesporné odborné úrovně, reprezentované předními specialisty řady umělecko-historických disciplín, musím upozornit na formální stránku zpracování publikace. Je výtečně graficky koncipována, s celou řadou zajímavých momentů, jako například rekonstrukce vybavení interiérů, případně začlenění detailů hradní architektury do ideálních pohledů rekonstruovaných opevněných sídel. Recenzovaná kolektivní monografie představuje významný příspěvek ke studiu středověkého gotického umění v Čechách. Současné naznačuje jednu ze směrnatných cest, kudy by se mělo budoucí bádání ubírat.

Jaroslav Čechura

Oswald BAUER

***Zeitungen vor der Zeitung. Die Fuggerzeitungen (1568–1605)
und das frühmoderne Nachrichtensystem***

Berlin, Akademie Verlag 2011, 436 s., ISBN 978-3-05-005158-1.

Publikace *Zeitungen vor der Zeitung* shrnuje výsledky rozsáhlého výzkumu, jemuž podrobil Oswald Bauer psané noviny shromážděné bratry Filipem Eduardem a Oktaviánem Sekundem Fuggerem. Vzhledem ke skutečnosti, že jde o jednu z nejznámějších sbírek novin ze 16. století, se musel autor vyrovnat s příspěvky mnoha předchůdců. Zhostil se tohoto úkolu se ctí a vytvořil nejen čtivou syntézu představující zpravodajský systém vlivné finančnícké rodiny, nýbrž přispěl do ní též několika důležitými tématy, jež dosud unikala badatelské pozornosti. Mezi ně náležely zvláště otázky po spolehlivosti zpráv, jejich významu pro objednavatele a šíření znalostí o aktuálním dění v raně novověké společnosti.

V úvodní části knihy popsal Oswald Bauer vývoj prvních novin. Na rozdíl od některých svých předchůdců¹ nepřisoudil klíčovou úlohu obchodníkům, nýbrž vyslancům, zvláště italským. Přesvědčivě doložil, že se novinové zpravodajství nejrychleji vyvíjelo v Benátkách a Římě. Již v polovině 16. století tu fungovala síť profesionálních novinářů, kteří byli ovšem také podstatně dříve než jiní zpravodajové omezováni cenzurou.

1 Margot LINDEMANN, *Nachrichtenübermittlung durch Kaufmannsbrieve. Brief-„Zeitungen“ in der Korrespondenz Hildebrand Veckinchusens (1398–1428)*, München–New York 1978 a Theodor Gustav WERNER, *Das käufmännische Nachrichtenwesen im späten Mittelalter und in der frühen Neuzeit und sein Einfluß auf die Entstehung der handschriftlichen Zeitung*, Scripta Mercaturae 2, 1975, s. 3–51.

Od popisu vzniku prvních novin přešel autor k problematice distribuce. Poštovnímu systému, otevírání nových tras a jejich spravování věnoval značnou pozornost, neboť se přikláněl k názoru, že rozmach novin jako nového média umožnilo právě dobré fungování pošty. Tato odpověď na otázku, proč se noviny nezrodily v některé z rozvinutých mimoevropských kultur, je poněkud zjednodušená. Přesto je nutné uznat, že Bauer rozšířil současný stav bádání o nové poznatky, jež objasňují, jak v praxi probíhalo rozesílání a doručování novin. Velmi důležité jsou také výpočty finančních nákladů, které bylo nutné na noviny vynaložit. Autorovi se podařilo nalézt několik nabídek, na jejichž základě dovodil, že novelant požadoval ve druhé polovině 16. století za pravidelné zasílání týdněních novin obvykle 30 zlatých ročně. Fuggerové ovšem objednávali noviny z více zdrojů a museli též uhradit poštovné.

Objasnění, jak nákladné psané noviny byly, vedlo logicky k bližšímu pohledu na ob-
jednavatele novin a jejich motivaci. V kapitole věnované Filipovi Eduardovi a Oktaviánu
Sekundovi Fuggerovým popsal Bauer nejprve stručně postavení a životní osudy obou bratrů.
Následně se zaměřil na jejich kontakty s osobami, které jim novinky poskytovaly. Ty rozdělil
do tří skupin. Do první náleželi zaměstnanci rodinné firmy. Na základě dokladů z kopiářů
fuggerovské korespondence doložil, že Fuggerové často žádali své zaměstnance o novinky, při-
čemž se rozhodně neomezovali na přehledy směnných kursů a jiné ekonomické záležitosti.
Další skupinu informátorů představovali různí klienti i rodinní přátelé. Při rozhovorech a ko-
respondenci s nimi si Fuggerové nejen rozšiřovali svůj přehled, nýbrž byli též motivováni
k získávání dalších zpráv, neboť ve vyšších vrstvách náležela informovanost k ceněným vlast-
nostem. Třetí skupinu tvořili profesionální tvůrci novin. Skutečnost, že se Bauerovi podařilo
některé z nich identifikovat, zvyšuje hodnotu jeho práce. Novelanti totiž vyhledávali anony-
mitu, a proto je zpravidla velmi obtížné či přímo nemožné přiřadit k určitým psaným novi-
nám osobu, která je sestavila.²

Co se týče výše zmíněné motivace, doložil autor přesvědčivě, že Fuggerové objednáva-
li noviny z mnoha různých důvodů. Využívali je v chodu firmy, ale současně byli přitahováni
i takovými zprávami, jež podněcovaly zvědavost jich samotných či urozených přátel, na něž
mohli posléze zapůsobit svými znalostmi. Pokud obdrželi noviny, které byly z jejich pohledu
napsány nepřesně či málo podrobně, ihned sdělovali novelantům své výhrady. Došlé noviny
uchovávali, o což se zasloužil zvláště Oktavián Sekundus Fugger.

Z původní kolekce svázané do 30 konvolutů se v Rakouské národní knihovně dodnes
dochovalo 27 svazků. Vzhledem ke skutečnosti, že celkově obsahují více než 19 500 novino-
vých listů, stál autor před nelehkým úkolem, jak toto obrovské množství uchopit. Pro celou
sbírku vytvořil přehledné tabulky jazyků, v nichž byly noviny sestaveny, stejně jako míst jejich
původu. Škálu témat ale nebylo možné postihnout obdobným způsobem. Rozhodl se tudíž
pro kombinaci kvantitativní a kvalitativní analýzy. V první fázi se zaměřil na noviny z pěti
různých let, přičemž vždy zvolil avíza z čtyř po sobě jdoucích měsíců. Vybrané noviny podro-
bil detailnímu rozboru. Z něho vyplynulo, že naprostá většina z nich přinášela zprávy o vál-
kách či jiných násilných činech. K dalším oblíbeným námětům náležela politika, hospodář-

2 V českém prostředí se identifikací novelantů zabýval Zdeněk ŠIMEČEK, *Počátky novinového
zpravodajství a novin v českých zemích (Do devadesátých let 18. století)*, Brno 2011, s. 78–110.

ství a různé společenské události. Naopak náboženství se těšilo podstatně menšímu zájmu, než by se dalo předpokládat. Zprávy o podivuhodných úkazech či přírodních neštěstích se ve fuggerovských novinách objevovaly jen velmi zřídka.

Při kvalitativní analýze se autor soustředil na obraz pěti důležitých událostí, které si v psaných novinách získaly značný prostor. První z nich byly královské volby v Polsko-litevském státě. Ze všech zvolených případů vykazovaly zprávy o jednáních polské šlechty největší kolísání, co se týkalo spolehlivosti. Vedle poměrně zasvěcených zpráv Bauer doložil i značně přehnaná či zčásti vymyšlená tvrzení. Příčinou byl jistě fakt, že Fuggerové nezískávali zprávy o dění v Polském království od zpravodajů tam sídlících, nýbrž prostřednictvím různých habsburských a říšských novelanatů.

Podstatně větší spolehlivost vykazovaly zprávy o porážce španělské Armady v roce 1588 i sporu o kolínské arcibiskupství mezi Arnoštem Bavorským a Gebhardem Truchseßem. Na vývoji obou případů byli Fuggerové finančně zainteresováni. Proměny mocenského postavení na moři zásadně ovlivňovaly jejich obchody s kořením a bavorští vévodové si u nich zase půjčovali značné částky právě na vojenské vyřešení zmíněného konfliktu.

Velmi dobře byli Filip Eduard a Oktavián Sekundus Fuggerové zpraveni také o sporu Ženevy se Savojskem, ačkoli na něm neměli přímý obchodní zájem. Poznámky v novinách stejně jako zmínky v osobních listech poukázaly též na skvělou obeznámenost s případem podvodného alchymisty Marca Bragadina. Přestože šlo spíše o senzační historku, sledovali ji Fuggerové očividně s napětím. Na základě výše zmíněných příkladů se Bauerovi podařilo přesvědčivě ukázat, že Fuggerové dostávali na svou dobu velmi aktuální a spolehlivé zprávy, o něž se opravdu zajímali.

Zatímco kvantitativní i kvalitativní rozbor fuggerovského zpravodajství náleží k mimořádně přínosným částem publikace, pokus o srovnání s jinými evropskými sbírkami již tak zdařilý není. Zatímco v případě avíz uložených v Bayerische Staatsbibliothek a zpravodajství Filipa Ludvíka Falcko-Neuburského pracoval autor alespoň zběžně s prameny, o novinových sbírkách humanisty Huga Blotia či posledních Rožmberků pojednal pouze na základě literatury.³ Zvláště o rožmberské kolekci se proto vyjádřil naprosto zavádějícím způsobem, neboť mu dle všeho nebylo zcela jasné ani to, z jakého období pochází.⁴

3 Informace o sbírce Huga Blotia čerpal Oswald Bauer z nevydané disertační práce Edith RÜHL, *Die nachgelassenen Zeitungssammlungen und die Gelehrtenkorrespondenz Hugo Blotius' des ersten Bibliothekars der Wiener Hofbibliothek*, Wien 1958. V případě rožmberské sbírky se opíral o dva články Zdeňka Šimečka, jež ovšem nepředstavovaly kolekci v její úplnosti. Zdeněk ŠIMEČEK, *Geschriebene Zeitungen in den böhmischen Ländern um 1600 und ihr Entstehungs- und Rezeptionsszusammenhang mit den gedruckten Zeitungen*; in: *Presse und Geschichte*, II. Neue Beiträge zur historischen Kommunikationsforschung, München–London–New York–Oxford–Paris 1987, s. 71–82 a TÝŽ, *L'Amérique au 16e siècle à la lumière des nouvelles du service de renseignements de la famille des Rožmberk*, *Historica* 11, 1965, s. 53–93.

4 Oswald Bauer naznačoval na základě ne úplné správně pochopeného Šimečkova výroku, že rožmberská sbírka obsahuje prakticky výlučně noviny z 90. let 16. století. Ke skutečnému rozsahu této kolekce Kateřina PRAŽÁKOVÁ, *Obraz Polsko-litevského státu a Moskevského velkoknížectví v raně novověkém zpravodajství české šlechty (1450–1618)*, disertační práce Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, České Budějovice 2013, s. 46–52.

I přes tyto nedostatky si publikace Oswalda Bauera zaslouhuje značné ocenění. Více než dvě třetiny jejího obsahu jsou založeny na původním výzkumu, který přinesl mnoho podnětných informací. Autor se věnoval nejen vlastním novinám, nýbrž také korespondenci, účetním knihám i testamentům jejich objednavatelů. Výsledky svého bádání podal velmi čtivou formou, a proto jeho knihu ocení nejen historici, kteří se zabývají dějinami zpravodajství, nýbrž každý, kdo se chce dozvědět více o bohatém kulturním a intelektuálním životě společenských elit v raném novověku.

Kateřina Pražáková

Tomáš ČERNUŠÁK (ed.)

Epistulae et acta Antonii Caetani 1607–1611. Pars IV. September 1608 – Junius 1609
(= *Epistulae et acta nuntiorum apostolicorum apud imperatorem 1592–1628, Tomus IV.*)
Praha, Academia 2013, XLIV + 471 stran, ISBN 978-80-200-2238-7.

Bádání o raném novověku se na sklonku roku 2013 dostalo nového nástroje, jímž je edice další části korespondence Antonia Caetaniho, papežského nuncia u císařského dvora v letech 1607–1611. Tato práce je výsledkem dnes již takřka staletého projektu vydávání nunciatur, který dostal do vínku Český, resp. tehdy Československý historický ústav v Římě při svém vzniku v roce 1923. V době vzniku ústavu byla práce na edici nunciaturní korespondence týkající se prostředí Svaté říše římské rozdělena mezi Görresovu společnost, německý historický ústav a ústav rakouský. Tyto výzkumné instituce kolegiálně přenechaly československému ústavu část nunciatur z období 1592–1628, kdy císařský dvůr buď sídlil v Praze, nebo se nunciova činnost podstatně týkala českých zemí. Byla tedy naplánována ediční řada *Epistulae et acta nuntiorum apostolicorum apud imperatorem* (EANI), která má dosáhnout celkem třiceti svazků.

Úkolem dnešního Českého historického ústavu v Římě je dokončení edice všech dvanácti nunciů, kteří v této době působili na císařském dvoře. Pokud se podíváme na řadu od roku 1923 editovaných svazků, zjistíme, že jde o úkol v mnoha ohledech nadále trvající. Kromě prvního svazku edice nunciatur Giovanni Stefana Ferreriho, vydaného roku 1944 Zdeňkem Kristenem a čtyř svazků edice korespondence Antonia Caetaniho, vydaných Milenou Linhartovou již v letech 1932–1946, k nim můžeme přiřadit právě Tomášem Černušákem připravený svazek, navazující na její práci. Víme, že Alena Pazderová připravuje edici korespondence Cesareho Speciana (nunciem byl v letech 1592–1598), probíhají i práce (započaté Pavlem Balcárkem) na edici z doby nunciatury Carla Carafy, která je vzhledem k období nunciova působení (1621–1628) i k jeho mimořádnému talentu a vlivu jedním z největších desiderat historie raného novověku ve střední Evropě.

Cílem Černušákovy práce byla edice korespondence pražského nuncia Caetaniho v období od září 1608 do června 1609, tedy v období klíčovém nejen pro naše dějiny: právě v této době došlo k vydání Rudolfova Majestátu. Edice je připravena pečlivě, její tvůrce se mohl opřít o opisy korespondence nalezené v pozůstalosti Mileny Linhartové, korpus textů ovšem rozšířil o další dopisy, objevené při vlastním studiu ve vatikánském archivu a knihovně.